

Lidia Varbanova zaključila je dio sastanka stručnjaka predavanjem "Kulturna ekonomija i financiranje kulture: dileme i perspektive (ili novac, tržišta i muze)", u kojem je dala povijesni pregled polja kulturne ekonomije – od uloge mecena i individualnih donacija prema rađanju kulturne ekonomije kao discipline. Mapirajući trenutačno stanje na planu financiranja kulture, dala je neke temeljne strukturirane poglede na državnu potporu, tržišta umjetninama, te alternativne potpore za kulturu. Postavlja se pitanje – bi li državna potpora trebala biti koncentrirana više na kulturne proizvode, na procese ili na održavanje (tzv. "hladni pogon")? Ključno pitanje glasi: kako uopće podupirati kreativnost putem *policy* odluka?

Unutar programa tečaja organiziran je posjet Art Radionici Lazareti (ARL) kako bi sudionici skupa dobili uvid u lokalne projekte u Dubrovniku, te dobili priliku prodiskutirati konkretne probleme umjetnika i kulturnih menadžera s voditeljem ARL – umjetnikom Slavenom Toljom.

Posljednji dan sastanka i tečaja posvećen je evaluaciji programa slijedom koje je i dogovorena tema poslijediplomskog tečaja za sljedeću godinu – "Kulturne tranzicije u Jugoistočnoj Europi: Kreativni grad". Knjiga s člancima nastalima na temelju održanih predavanja s ovogodišnjeg tečaja i sastanka bit će objavljena krajem 2005. godine.

Jaka Primorac

**17th Annual Meeting on
Socio-Economics: What counts?
Calculations, Representation.
Association.**

**17. godišnji skup o
socioekonomici. What counts?
Calculations, Representation.
Association. Budimpešta,
Mađarska.**

Budimpešta, 30. lipnja – 2. srpnja 2005.

Društvo za razvoj socioekonomike – *Society for the Advancement of Socio-Economics* (SASE), osnovano 1989., međunarodna je interdisciplinarna organizacija koja okuplja znanstvenike s područja ekonomije, sociologije, političke znanosti, menadžmenta, psihologije, prava, povijesti i filozofije, kao i privrednike te dužnosnike vladinih tijela i međunarodnih organizacija. Svrha je organizacije unaprijediti razumijevanje ekonomskog ponašanja i njegovih političkih implikacija u kontekstu socijalnih, institucionalnih, povijesnih, filozofskih, psiholoških i etičkih čimbenika. U tu svrhu SASE potiče i makro i mikrorazinu analize, te kako deduktivni tako i induktivni pristup.

Ovogodišnji skup društva SASE održan je od 30. lipnja do 2. srpnja u Budimpešti, pri Centralnoeuropskom sveučilištu (CEU) i Corvinus sveučilištu u Budimpešti. Za odabir te lokacije odgovoran je David Stark, trenutni predsjednik SASE, dugogodišnji suradnik CEU-a, te jedan od poznatijih (i prvih) istraživača tranzicijske društvene zbilje.

Tematska okosnica ovogodišnje konferencije bilo je pitanje koje sve od brojnih potencijalno korisnih informacija i višestrukih evaluacijskih principa uzimamo u obzir u društvenim znanostima. Tradicionalno, kalkulacije su domena ekonomije, reprezentacija sociologije, a asocijacije politologije. Međutim, i te kako postoji razlog za razmatranje, primjerice, procesa reprezentacije u

ekonomiji i kalkulacije u području politike. Također, ne smiju se s uma smetnuti ni oruđa; tehnike i tehnologije kao sastavni dio socijalnog, koje utjelovljuju naše kalkulativne, reprezentativne i asocijacijske prakse.

Trodnevni skup okupio je gotovo četiri stotine izlagača, među kojima su se mogla naći i renomirana imena poput Jelle Vissera, Davida Mardsena, Collina Croucha, Jill Rubbery, Joachima Singelmana ili Johna Urryja, koji su se, uz umjerene tehničko-organizacijske poteškoće, probijali kroz i po dvadesetak istodobnih sesija. Tematsko-interesna žarišta skupa najbolje će ilustrirati nazivi radnih mreža u okviru kojih su se organizirale sesije: komunitarne ideje i civilno društvo; globalizacija i socioekonomski razvoj; rod, rad i obitelj; industrijski odnosi i politička ekonomija; znanje, privreda i društvo; tržište rada, obrazovanje i ljudski resursi; tržišta, zanimanja, organizacije i institucije; rasa, etnicitet i imigracija; promišljanje socijalne države; socioekonomska teorija.

Kroz pet plenarnih izlaganja istaknuto je nekoliko bitnih momenata socioekonomskog razvoja. Ovdje ću spomenuti one sociološki relevantnije.

Bruce Kogut (INSEAD, Francuska), jedan od poznatijih istraživača na području menadžmenta, slijedom svojih ranijih analiza izravnih međunarodnih ulaganja, privatizacije, vladavine te obrazaca generiranja znanja u vodećim znanstvenim časopisima, pokušao je na primjeru tranzicije pružiti odgovor na pitanje "Zašto ekonomija dominira javnom politikom, a sociologija ne?". Naime, tijekom tranzicije kad su društveni znanstvenici i dolazili na "kormilo" s kojega su mogli implementirati svoje ideje, dakle na upravnu, konzultantsku ili političku poziciju, u pravilu bi to bili ekonomisti. Kogut historijsko-institucionalnom analizom i analizom društvenih mreža (kroz matricu citiranja u časopisima) ustanovljava kako su centralni razlozi dominacije ekonomista veličina struke, veća fokusiranost teorijskih ideja (uglavnom podrijetlom iz Cambridgea, MA), povezanost s neakademske javnim sektorom (napose američkim), ideološko-teorijska atraktivnost ekonomske misli rano-tranzicijskim elitama, te dominacija ekonomista u među-

narodnim financijskim institucijama (MMF, Svjetska banka), koje su velikim djelom pružale ekspertizu za tranzicijski proces. Međutim, slučajevi poput onih kad se zdušno podupirala privatizacija bez empirijskih podataka i teorije masovne privatizacije, što je u nekim slučajevima uzrokovalo goleme društvene štete (primjer Rusije), vodi pitanju kome su i kako društveni znanstvenici odgovorni? Za razliku od inženjera, liječnika, pa i pravnika, za sada društveni znanstvenici mogu svojim "političko-poduzetničkim" djelovanjem devastirati cijele zemlje, a potom zadržati svoj posao – pa i reputaciju.

David Stark, trenutačno djeluje na Sveučilištu Columbia i Santa Fe institutu, osvijetlio je centralnu temu skupa istoimenim izlaganjem *What counts? Calculation, representation, association*. U njemu je Stark pozvao na razbijanje razgraničenja uspostavljenog "paktom" Talcotta Parsonsa u šezdesetim godinama, prema kojem ekonomisti izučavaju vrijednost, dok se sociolozi bave vrijednostima. Ekonomska sociologija do sada je mahom izučavala institucije unutar kojih se vrijednost stvara, međutim mahom je zapostavljala konkretne kalkulativne prakse kojima se vrijednost stvara. Na tragu Luca Botanskog i Laurenta Thevenota (djelo *De la justification. Les économies de la grandeur*), Stark tvrdi kako kalkulacije ne samo da su prožete (embedded) vrijednostima, nego su kalkulacije i same vrijednosti. Postoje brojne dimenzije koje čine vrijednost (na što upućuje svaki menadžerski priručnik), dok kompozicija različitih redova vrijednosti čini temeljni sastavni materijal kalkulacija. Poduzetništvo se ne temelji na kalkulaciji rizika, nego na manipulaciji (neprobabilističke) neizvjesnosti, sposobnosti baratanja s više vidova vrijednosti te iskorištavanja istih – i to ne na način popunjavanja praznina nego kao produktivno trenje na mjestima njihova preklapanja. Stark je te mehanizme zorno ilustrirao kroz dva prikaza – s jedne strane instrumenata mjerenja vrijednosti koje koriste brokeri na njujorškoj burzi, koji su daleko od jedinstvenih i homogenih. Zapravo, koriste se raznoliki i mnogostruki alati te evaluacijski pristupi kakvi bi posramili svakog teoretičara književnosti. S druge strane, integraciju različitih

vidova vrijednosti možemo vidjeti u rekombinantnoj arhitekturi u slučaju obnavljanja prve generacije američkih šoping centara. Brojni su takvi centri pretvoreni u tzv. megacrkve, koje zadržavaju estetiku i funkcionalnost *shopping mallova*, s *dot.com* estetikom, vlastitim televizijskim programima, dućanima, projekcijskim platnima i restoranima brze hrane. Prema Starku taj fenomen ne treba promatrati kao biznis maskiran u crkvu, nego, plodnije, kao crkvu maskiranu kao biznis, odnosno mobilizaciju jedinstvenog, dobro poznatog reda vrijednosti u sferi duhovnosti.

Nigel Thrift, socijalni geograf s Oxforda u svom je izlaganju "Činjenice od značaja: Globalizacija kao oblik efikasnosti" spojio nekoliko od centralnih tema svojega djelovanja: kako financijska tržišta rabe vrijeme i prostor, utjecaj informacijskih i komunikacijskih tehnologija, te novu teorijsko-praktičnu formaciju suvremenog kapitalizma. Kapitalizam je u fazi kad, zbog opadanja profita, prihvaća nove prakse intenzifikacije. U ovom su desetljeću mnoge od njih postale "sve bliže koži". Dok su u devedesetima zvučne riječi kapitalizma bile performanse, iskustvo, aktivno, okolišno, sveprisutnost i dizajn, 2000. to su predumišljaj, ko-kreacija, prožimanje, socijalna interakcija, pervazivnost te interaktivni dizajn. Proizvodima i procesima teži se dodati kognitivnu kvalitetu kako bi se učinili zanimljivijima i produktivnijima. Tako s jedne strane postoje brojni socijalni eksperimenti u istraživačkim i sličnim institucijama koji s ciljem inovacije koriste otvorene, transparentne prostore u kojima se miješaju znanstvene discipline i projekti, gdje se potiče neformalna komunikacija te timski rad u kratkotrajno okupljenim grupama. S druge strane, potrošači se voljko uključuju u ko-kreaciju, korigirajući i ubrzavajući proces dizajna, koji je sad sve češće interaktivan i informirajući. Štoviše, samo iskustvo ko-kreacije postaje temeljem vrijednosti (tu aktivnu ulogu prepoznaje i suvremena menadžerska literatura). Kroz takve "projekte" tržište se oblikuje kao forum, gdje tvrtka i potrošač konvergiraju, potražnja i ponuda su emergentni i kontekstualni, a vrijednost ko-kreirana na više interakcijskih točaka te komuni-

cirana između potrošača samih. Time vitalizam ponovno dobiva na snazi, a sistemsko mišljenje dobiva komunikativnu komponentu – dakle poslovne prakse prodiru u nove sfere života i postaju manje odvojenima od iskustva.

Plenarne su sesije upotpunila brojna izlaganja u radnim grupama. Posebna selekcija tema i teza za ovaj prikaz predstavljala bi vrlo nezahvalan zadatak, tako da čitatelje upućujem na web stranice SASE (<http://www.sase.org>) gdje se nalaze naslovi i sažetci svih radova, kao i pokoji cjeloviti rad izložen na skupu. Doista je velika šteta za hrvatske društvene znanosti što je konferenciji, unatoč zavidnom programu, povoljnoj geografskoj poziciji i simboličnoj kotizaciji za sudionike iz postsocijalističkih zemalja, prisustvovalo samo dvoje sudionika iz Hrvatske. Taj će se propust moći ispraviti sljedeće godine od 30. lipnja do 2. srpnja u njemačkom Trieru.

Teo Matković

Henriette Riegler (ur.)

**BEYOND THE TERRITORY
WITHIN THE NATION
DIASPORIC NATION
BUILDING IN SOUTH
EASTERN EUROPE**

Wiener Schriften zur Internationalen Politik,
Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden,
2005, 99 str.

Tema knjige je uloga dijaspore u procesu stvaranja nacija u jugoistočnoj Europi, kao i problematiziranje samog koncepta dijaspore i njegova značenja. Knjigu čine tekstovi sedam autora. Uvodno poglavlje autorice Henriette Riegler bavi se dijasporem kao središnjim fenomenom pri naglašavanju